

SPROGPROBLEMET I FOLKESKOLEN I GRØNLAND

En kommentar til lovudkastet til en ny lov om skolevæsenet i Grønland

Af mag. art. *Inge Kleivan*

Ved det grønlandske landsråds samling i 1964 blev der forelagt et lovforslag til en ny skolelov for Grønland, som landsrådet skal tage endelig stilling til ved sin samling i år. Lovforslaget tilsigter en stadig bedring i undervisningsstandarden med det mål at bringe denne op på samme niveau som i det øvrige Danmark. I forhold til den nugældende lov drejer det sig om meget betydelige ændringer, men her skal kun kommenteres ét enkelt punkt, nemlig undervisningssproget i folkeskolen.

Er der overensstemmelse mellem skolens sprogpolitik og den sprogpolitik, som samfundet iøvrigt går ind for? Det er dette spørgsmål, som skal drøftes nærmere i denne artikel på baggrund af lovudkastet til den nye skolelov.

Der findes ikke nogen klart formuleret målsætning for sprogpolitikken i Grønland, men da Grønlandsudvalget af 1960 afgav sin betænkning i 1964, hed det om målsætningen for grønlandspolitikken som helhed: „Grønlands stilling som en ligeberettiget del af det danske rige må – med fuld respekt for de grønlandske problemers egenart – styrkes.“ Det nævnes i den forbindelse, at de grønlandske problemers egenart bl. a. er en følge af, at den grønlandske befolkning har sit eget sprog.

Isolation er idag ikke et muligt alternativ for den grønlandske befolkning, heller ikke selv om nogle skulle ønske det. Der vil derfor ikke være megen uenighed hverken blandt grønlændere eller danskere om, at et af de vigtigste mål for skoleundervisningen i Grønland må være at lære grønlænderne dansk. Men der kan være grund til i tide at drøfte de midler, man vil bruge for at nå dette mål, og hvilke konsekvenser det eventuelt kan få for det grønlandske sprog. Problemstillingen bliver i fremtiden både i skolen og i samfundet iøvrigt: grønlandsk og dansk eller bare dansk.

Ingen kan på forhånd ud fra en objektiv vurdering sige, hvad der er bedst: om grønlænderne udelukkende bliver dansktalende, eller om de bliver tosprogede, om det vil være en rigdom eller en belastning stadig at holde fast ved det grønlandske sprog. Det kommer helt an på, hvilket udgangspunkt man tager.

Man skal lede længe efter nogen, som offentlig vil gøre sig til talsmand for en sprogpolitik, der tager sigte på at erstatte grønlandsk med dansk som den grøn-

landske befolknings sprog. I mere uforpligtende diskussioner kan man derimod møde det synspunkt, at et fuldstændigt sprogskifte ville være det bedste middel til at sikre grønlænderne fuld integration i det danske samfund med alle de praktiske fordele, som dette kan indebære for alle parter. Det fremstilles da gerne som en dyd af nødvendigheden. Det er altså først og fremmest et effektivitetsprincip, der lægges til grund for vurderingen.

Hovedargumentet for at bevare grønlandsk side om side med dansk ligger i erkendelsen af, at grønlænderne udgør en egen befolkningsgruppe, for hvem sproget i dag er det vigtigste samlingsmærke. Sproget er ikke bare et meddelelsesmiddel, men også en del af og udtryk for en kultur. Fællesskabsfølelsen mellem grønlænderne vil for fremtiden i høj grad være afhængig af det grønlandske sprogs fortsatte beståen.

Det store flertal i den grønlandske befolkning synes at gå ind for, at alle grønlændere i fremtiden skal være tosprogede, men befolkningen som helhed har endnu ikke haft lejlighed til at tilkendegive sin mening om dette.

Det er ikke så sjældent, at det spørgsmål bliver rejst både fra dansk og grønlandsk side, om det overhovedet er muligt for den grønlandske befolkning at blive tosproget. Svaret må blive bekræftende under henvisning til, at der findes flere lande, hvor så godt som hele befolkningen taler to sprog, og at der desuden kan nævnes talrige eksempler på mindre befolkningsgrupper rundt om i verden, som foruden deres modersmål også taler landets officielle sprog.

Ikke alle er lige perfekte i begge sprog. Der er de, der forstår, taler, læser og skriver begge sprog som en indfødt, men naturligvis med den begrænsning, som deres alder og sociale og kulturelle baggrund giver. Andre af de tosprogede derimod har overvægten på det ene sprog, men har dog så stor beherskelse af det andet sprogs lydsystem, opbygning og ordforråd, at de kan forstå og gøre sig forståelig på dette sprog i forhold til deres alder og baggrund.

Grønlandsk og dansk er to vidt forskellige sprog, som tilhører hver sin sprogfamilie og hver sin kultur. Det gør ikke sagen lettere, men det er dog ikke nogen uoverstigelig hindring. Erfaring mange steder fra har vist, at en stærk positiv motivering til at lære et fremmed sprog er en af de mest afgørende forudsætninger for et vellykket resultat.

Det hævdes undertiden, at tosprogethed kan give sig udslag i en vis rodløshed. Det er i den forbindelse vigtigt at forstå, at det ikke først og fremmest er sproget, som er skyld i det. Mennesker, som stræber efter at blive tosprogede, tilhører ofte en minoritetsgruppe og kan som følge deraf befinde sig i en kulturkonfliktsituation. Der er grund til at understrege, at den nyeste forskning ikke har fundet det bevist, at tosprogethed skulle have nogen som helst negativ indflydelse på personligheden, hverken på den intelligensmæssige eller den følelsesmæssige udvikling.

At der findes grønlændere, der taler både grønlandsk og dansk, er ikke noget nyt, men helt op til de første efterkrigsår har det kun drejet sig om undtagelser. Allerede i 1925 blev dansk gjort til obligatorisk fag i børneskolen, men man nåede sjældent særlig gode resultater. Kvalificerede undervisningskræfter var kun til stede i meget begrænset omfang, men mindst lige så afgørende for de ringe resultater var det, at størstedelen af den grønlandske befolkning ikke så værdien af at gøre en indsats for at lære dansk. Dette hænger igen sammen med den isolationspolitik, der blev ført i Grønland.

Lige fra de første missionærer i 1720'erne begyndte at lære grønlænderne at læse og indtil for 15 år siden, har undervisningen i børneskolen så godt som altid foregået på grønlandsk. Først da fik dansk en bredere plads i skolen. Det skete efter, at den store Grønlandskommission af 1948 i sin betænkning i 1950 havde udtalt: „at grønlændernes egne stadig tilbagevendende ønsker samt en moderne tids krav til det grønlandske samfund nu nødvendiggør en videregående udbygning af danskundervisningen“. Resultatet var en radikal nyordning, den nugældende lov af 1950, som imidlertid i dagens situation på en lang række punkter må anses for forældet.

Ifølge denne lov skal undervisningen efter udgangen af det 2. skoleår de steder, hvor der er tilstrækkelig med kvalificerede lærere, deles i en a linie, hvor der ligesom i de to første klasser undervises i dansk, mens undervisningssproget i øvrigt er grønlandsk, og i en b linie, hvor undervisningssproget efterhånden bliver dansk, i fagene grønlandsk og kristendomskundskab dog altid grønlandsk.

Denne skoleordning viste sig hurtigt ikke at være tilfredsstillende. Til trods for en meget betydelig forøgelse af det danske lærertal, bedre undervisningsmateriale og en voksende forståelse hos den grønlandske befolkning af nytten af at kunne dansk, svarede resultaterne ikke til forventningerne. Det er da også tanken at bringe denne ordning til ophør med det nye lovforslag. Selve delingen var uheldig, eleverne i den dansksprogede linie blev langt bedre udrustet end eleverne i den grønlandsksprogede linie, og alligevel var de ikke dansksprogede, når de var færdige med børneskolen.

Det er således kun ganske få år siden, at man kom til den erkendelse, at det ikke er nok, at en mindre udvalgt del af den grønlandske befolkning kommer til at beherske dansk, mens de øvrige nøjes med at lære nogle danske børnesange og kun får mere eller mindre begrænsede kundskaber i sproget. Et sådant overfladigt kendskab til dansk tjener bare til at understrege afstanden til dansk sprog og kultur og til at splitte den grønlandske befolkning.

For 5 år siden blev der sat en forsøgsordning igang, hvorefter 1. og 2. klasse blev undervist på dansk helt uden faget grønlandsk. Denne ordning, som nu findes i alle byskoler og på enkelte udsteder, er alle vegne blevet indført i fuld forståelse med forældrene. Forsøget siges at have forløbet tilfredsstillende både med hensyn

til danskundervisningen og med hensyn til undervisningen i grønlandsk, som først starter i 3. klasse.

Det er denne ordning, man nu vil lovfæste, idet det i udkastet til den ny skolelov § 14 stk. 2 hedder: „Undervisning i faget grønlandsk kan udskydes til begyndelsen af 3. skoleår, såfremt et flertal af forældrene til de skolepligtige børn i 1. og 2. skoleår er indforstået hermed.“ I samme paragraf hedder det endvidere, at elever helt kan fritages for undervisning i grønlandsk efter nærmere af skoledirektionen fastsatte bestemmelser.

Man har i lovudkastet afstået fra udtrykkelig at fastslå, hvilket undervisningssprog, der skal anvendes. Der findes i Grønland to kategorier af lærere, nemlig grønlandssprogede, hvorefter langt de fleste ikke er i besiddelse af de fornødne dansk-kundskaber til at gennemføre undervisningen på dansk, og dansksprogede, som kun yderst sjældent vil være kvalificerede til at undervise på grønlandsk. Ved begyndelsen af skoleåret 1963/64 udgjorde de grønlandske lærere lidt over halvdelen af den samlede lærerstab på ca. 385. Af de 180, der havde dansk lærereksamen, var der kun 13 dobbeltsprogede. Undervisningssproget vil derfor være afhængig af lærerkræfternes art.

Skoledirektør Chr. Berthelsen har i en gennemgang af den nye skolelov i Atua-gagdlitit/Grønlandsposten nr. 25 1964 givet den grønlandske befolkning en orientering om undervisningssproget, som bygger på de „Almindelige bemærkninger“, der ledsager lovudkastet. Efter at de to kategorier af lærere er omtalt, står der: „Det må dog anses for ønskeligt i praksis efter erfaringerne fra den nuværende ordning i videst muligt omfang at søge gennemført, at undervisningssproget er dansk, idet det for fuldstændighedens skyld nævnes, at grønlandsk naturligvis beholdes som fag. Det skal endvidere oplyses, at lov om folkeskolen på Færøerne, der i lighed med udkastet til lov om skolevæsenet i Grønland er bygget over den danske folkeskolelov, ikke indeholder nogen udtrykkelig bestemmelse om undervisningssproget.“

Den sidste bemærkning om at loven om folkeskolen på Færøerne heller ikke indeholder nogen udtrykkelig bestemmelse om undervisningssproget, kan måske, fremsat i denne sammenhæng, give nogle det fejlagtige indtryk, at forholdene på Færøerne tilsvarende det, man nu tilstræber i Grønland, nemlig „i videst muligt omfang at søge gennemført, at undervisningssproget er dansk.“ Men dette er langt fra tilfældet.

Mens Grønland har mere end 200 års tradition for, at undervisningen foregår på modersmålet, er den historiske baggrund på Færøerne en ganske anden. Helt op til 1937 var dansk undervisningssprog, og først da fik de færøske lærere lov til selv at bestemme, om de ville undervise på dansk eller færøsk. Færøsk er idag anerkendt som hovedsproget og har en fremtrædende plads i skolen, selv om der stadig lægges vægt på, at skolebørnene får meget solide kundskaber i dansk.

Fra skolen i Augpilagtoq.

Foto: Inge Kleivan

I lovudkastet til den nye grønlandske skolelov er der en bestemmelse om, at der på steder, hvor der findes de fornødne lærerkræfter og lokaler, kan oprettes børnehaveklasse på frivillig basis. Man mener, at der i Grønland er særlig stort behov for at give børnene den fornødne skolemodenhed, inden den egentlige skolegang begynder. Det anses endvidere af stor betydning, at børnene på denne måde får noget kendskab til det danske sprog, inden de kommer i 1. klasse.

Skolegangen skal kunne afsluttes med en 3årig realskole i tilslutning til det 7. skoleår. Med hensyn til fagsammensætningen har man i lovudkastet opstillet 3 forskellige muligheder og overladt afgørelsen til politikerne. Hvis man af hensyn til eventuel videreuddannelse i Danmark følger samme fagsammensætning som ved den danske realeksamen og yderligere har grønlandsk som fag, vil arbejdsbyrden blive større end ved en dansk realeksamen, samtidig med at de grønlandske elever har den belastning, at undervisningssproget i realskolen ikke vil være deres modersmål, men dansk. Der er derfor fremsat to alternative løsninger, hvor sprogfag gøres valgfrie. I det ene tilfælde foreslås grønlandsk gjort valgfrit og tysk obligatorisk, i det andet er tysk valgfrit, men grønlandsk obligatorisk. I alle tre tilfælde skal engelsk være obligatorisk og fransk valgfrit, således som det også er i den danske realskole.

Forslaget til den nye lov om skolevæsenet i Grønland er udarbejdet af et særligt udvalg nedsat af ministeriet for Grønland på grundlag af et udkast lavet af skoledirektionen i Grønland. Forslaget er endvidere blevet drøftet i uddannelsesrådet og godkendt af dette og derefter tiltrådt af ministeren for Grønland. Når det grønlandske landsråd har behandlet lovudkastet, går det til folketinget, som utvivlsomt vil følge landsrådets indstilling.

Før der kommes nærmere ind på det problem, der blev rejst i begyndelsen af denne artikel, om den nye skolelov er bygget op i overensstemmelse med det grønlandske samfunds ønsker om den fremtidige sprogsituation, kan der være grund til at undersøge, om det er det pædagogisk set mest velegnede undervisningssystem, man har fundet frem til, når det gælder om at lære grønlandsktalende børn dansk.

Sproglige minoriteter findes uendelig mange steder i verden, og man har derfor mange erfaringer med hensyn til, hvordan indlæring af et rigssprog kan foregå. UNESCO, der som organisation under FN beskæftiger sig med undervisningsspørgsmål, har viet problemerne vedrørende modersmålets og det fremmede sprogs stilling i skolen stor opmærksomhed og har bl. a. afholdt flere ekspertkonferencer for at få sammenholdt de forskellige praktiske pædagogiske resultater og forskningsresultater.*

Der er endnu mange mindre problemer, som ikke er afklaret, men i hovedsagen er man enige om følgende: Undervisningssproget ved skolegangens begyndelse bør være modersmålet. Det er en stor omvæltning i et lille barns frie liv, når det skal til at indordne sig under skolens krav, og endnu vanskeligere vil det være, hvis også sproget i alle skoletimerne er fremmed. Det er ikke bare det menneskelige hensyn til

* The Use of Vernacular Languages in Education. Monographs on Fundamental Education VIII. UNESCO Paris 1953.

H. H. Stern: Foreign Languages in Primary Education. International Studies in Education. UNESCO Institute for Education, Hamburg 1963.

barnet, der taler for at begynde med modersmålet, også pædagogisk set er det en fordel.

Når 6-7 års børn i en 1. klasse skal lære at læse og skrive, tager man som udgangspunkt den sprogbeherskelse, de har erhvervet før skolealderen, d. v. s. på deres eget sprog. I skolens sprogoplæring indgår fire elementer: at forstå – at tale – at læse – at skrive. Når det gælder det officielle sprog, har børnene ved skolegangens begyndelse enten slet ikke eller kun i mindre grad indøvet de to første elementer, og skolen må derfor først indføre det fremmede sprog som mundtlig fag, før børnene kan begynde at lære og skrive på dette sprog. Når børn først én gang har lært at mestre læse- og skriveteknikken, volder det dem sjældent større vanskeligheder at overføre den til et andet sprog, selv om skrift- og lydsystem ikke er helt det samme.

Mange ville vel umiddelbart have troet, at skolebørn lærer et fremmed sprog mest flydende, når de får det ind i størst mulig dosis fra starten, men dette har vist sig ikke at være rigtig. Psykologiske og neurofysiologiske forskningsresultater har imidlertid bekræftet den almindelige antagelse, at den tidlige barnealder er den gunstigste til at lære fremmede sprogvaner. Det er derfor en meget stor fordel, at børnene stifter bekendtskab med det fremmede sprog på et tidligt tidspunkt, gennem børnehaver, børnehaveklasser og fra skolegangens begyndelse, men altså kun mundtligt. Når først modersmålet er indøvet, vil det fremmede sprog også kunne indgå som læse- og skrivefag og derefter gradvis kunne bruges som undervisningssprog i flere og flere fag. Nyere eksperimenter har vist, at man derved kan opnå lige så stor eller større beherskelse af det fremmede sprog, end hvis man udelukkende bruger det som undervisningssprog fra begyndelsen.

Denne fremgangsmåde er også en klar fordel for indlæring af modersmålet, der kan foregå uden at blive hæmmet af det fremmede sprog. Man kan høre den indvending mod at bruge modersmålet frem for landets officielle sprog som undervisningssprog, at børnene jo allerede kan det hjemmefra. Hertil kan der svares, at børnene ganske vist kan sproget, så det dækker deres nuværende behov, men det er nødvendigt stadig at udvide kendskabet til det, efterhånden som de bliver ældre. Vel så vigtigt er det, at modersmålet i starten vil være det bedste middel til at lære andre ting. At lære om helt nye ting på et sprog, man knapt nok forstår, er en dobbelt besværlig proces.

I Grønland har man i de seneste år indset, at det vanskeliggør oplæringen, hvis man indøver læse- og skrivefærdighed på to sprog samtidig fra skolegangens begyndelse. I den skoleordning, man nu vil fremme, har man valgt ikke bare at begynde med det fremmede sprog, men også i vid udstrækning at lade det være det eneste benyttede sprog ved undervisningen de første to år.

Der henvises fra skolens side til, at ovennævnte forsøgsordning er forløbet tilfredsstillende. Man må imidlertid tage i betragtning, at det er et resultat, man er kommet til ved at sammenligne med det gamle undervisningssystem, der indøver læse- og skriveteknikken i de to sprog samtidig, og som nu overalt i pædagogiske kredse anses for dårligt egnet til formålet. Man kan kun stærkt beklage, at der ikke samtidig har været forsøg igang opbygget efter de retningslinier, som gennem UNESCO anbefales af eksperter på området, så havde man haft et bedre sammenligningsgrundlag.

I tillæg til den ordning, som nu foreslås lovfæstet, kan der derfor være grund til at overveje to andre alternativer, som begge i højere grad tilgodeser grønlandsk, uden at danskkundskaberne skulle blive dårligere af den grund.

I. alternativ: Børnene lærer først at læse og skrive grønlandsk og har desuden timer, hvor dansk benyttes mundtlig. Fra 2. klasse lærer de også at læse og skrive dansk, og dansk bliver gradvis undervisningssprog i de fleste fag, men ikke alle.

II. alternativ: Børnene lærer i 1. klasse at læse og skrive dansk, men ikke før en vis mundtlig færdighed er nået. Grønlandsk er undervisningssprog i nogle timer fra den første dag, men først fra 2. eller 3. klasse indøves læse- og skrivefærdighed på grønlandsk. Dansk bliver gradvis undervisningssprog i de fleste fag, men ikke i alle.

Den sidstnævnte ordning, hvor dansk indøves først, ligesom det er tilfældet i den ordning, der er foreslået i lovudkastet, kan forsvares ud fra den betragtning, at dansk må anses for lettere at lære at læse og skrive end grønlandsk. Det er ikke fordi, man kan sige, at den danske retskrivning dækker ret meget bedre over det talte sprog, end den grønlandske gør, men først og fremmest fordi det grønlandske sprogs opbygning i lange ord med mange sammenhængende stavelser er vanskeligere at klare for en nybegynder, der skal lære at læse, end det danske sprog er. Dette i forbindelse med den kendsgerning, at størstedelen af skoleundervisningen og den videre uddannelse vil komme til at foregå på dansk, gør, at meget taler for en sådan ordning.* Det må dog anses for en forudsætning for et vellykket resultat, at børnene først er øvet i at forstå og tale dansk. Det drejer sig mindre om at lære et vist antal ord, end om at kunne anvende meningsfyldte sætninger i en naturlig forbindelse.

Det må endvidere understreges, at der ikke ved en sådan skoleordning er noget, der taler imod, at det grønlandske sprog benyttes i en del af timerne også de første skoleår. Der er tværtimod vægtige grunde, som tidligere nævnt, til også at anvende modersmålet.

* Ved UNESCOs ekspertkonference i Hamburg i 1962 mente nogle af deltagerne, at der intet er i vejen for, at læse- og skrivefærdighed kan læres først på det fremmede sprog, hvis denne er lettere at beherske på det fremmede sprog end på modersmålet. Andre holdt på, at læse- og skrivefærdighed altid må læres først på modersmålet. Alle var enige om, at disse færdigheder kun skal læres på ét sprog ad gangen.

Det skal iøvrigt nævnes, at den nye skolelov foreslår, at 8. og 9. skoleår skal være obligatoriske i Grønland. Dette vil give så mange års undervisning i og på dansk, foruden det grundlag, som i en del tilfælde er lagt før skoletiden, bl. a. i børnehaver og børnehaveklasser, at det med den rette undervisning skulle være lang tid nok til at sikre stor sproglig færdighed.

Hvilken målsætning har man fra skolens side med hensyn til det grønlandske sprog? Det understreges, at det afgjort ikke er meningen at skubbe det grønlandske sprog ud af skolen. Men kan den skoleordning, som er foreslået i lovudkastet, ikke komme til at virke i den retning, selv om det ikke er tilsigtet? Skoledirektør Chr. Berthelsen forsikrer, „at grønlandsk naturligvis beholdes som fag.“ Det lyder ikke af så meget, men hensigten må dog være, at alle grønlandske børn lærer at læse og skrive grønlandsk. Det er bare et spørgsmål, om de nu også kommer til det.

Der findes i dag i byerne i Grønland danske skoler, som det har været nødvendigt at oprette af hensyn til det store elevtal, som de udsendte danskeres børn repræsenterer. I disse skoler går også en hel del børn, hvis forældre begge er grønlændere eller den ene grønlænder og den anden dansker. Det drejer sig om børn, hvis dansk-kundskaber er så store, når de begynder i skolen, at de kan klare sig i helt dansk-talende klasser. Disse børn får ikke lært at læse og skrive grønlandsk i skolen. Der findes hjem, hvor forældrene bevidst gennemfører dansk talesprog af hensyn til børnene, og hvis børnene kun har dansktalende legekammerater, kommer de heller ikke til at kunne tale grønlandsk. De grønlændere, der lader deres børn opvokse i et helt dansk sprogmiljø, handler ud fra den overbevisning, at de på den måde sikrer deres børn de bedst mulige chancer i livet.

I de største byer kendes der dog også eksempler på, at forældre i dansk-grønlandske ægteskaber, hvor den ene ægtefælle ikke kan tale grønlandsk, og det vil ofte være tilfældet, kan komme ud for, at deres børn næsten ingen chancer har til at lære grønlandsk talesprog, selv om forældrene gerne så det, fordi de bor i en del af byen, hvor de er helt omgivet af dansktalende.

Man må akceptere den kendsgerning, at der i dag findes en gruppe børn, som er hjemmehørende i Grønland, men som betragter grønlandsk som et fremmed sprog. Foreløbig drejer det sig om et forholdsvis lille antal børn, men det er værd at lægge mærke til, at deres forældre udgør en betydelig del af de bedst uddannede og ledende grønlændere, og det er derfor ikke usandsynligt, at denne tendens vil blive mere udtalt i fremtiden.

I tiden der kommer, vil man tilstræbe en sammensmeltning af den danske og den grønlandske folkeskole, men det ser ikke ud til at få nogen større betydning i denne henseende. En ordning, der gjorde grønlandsk til obligatorisk fag for alle skolepligtige børn i Grønland, altså også for de, der ikke har det som hjemmesprog, synes

ikke at have været til alvorlig overvejelse på grund af de store praktiske vanskeligheder, der ville være forbundet med at gennemføre undervisningen med den stadig skiftende elevmasse, som de allerfleste af de dansktalende udgør. Man ville også kunne forudse en kraftig reaktion fra en betydelig del af de danske forældre, som ikke uden videre ville finde sig i, at deres børn skulle „belastes“ med at lære grønlandsk i skolen, fordi de opholdt sig et par år i Grønland. Det er derfor indføjet i loven, at elever helt kan fritages for grønlandsk efter nærmere fastsatte bestemmelser.

Når grønlandsk først er blevet et valgfrit fag for nogle, er det ikke vanskeligt at forudse en udglidning, som kan komme til at omfatte flere og flere af de børn, som er hjemmehørende i Grønland, og som møder i skolen med ligeså god eller bedre evne til at udtrykke sig på dansk end på grønlandsk.

En sådan udvikling ville kunne bremses, hvis alle dansktalende børn, der går i 1. klasse i Grønland, får grønlandsk som obligatorisk fag og beholder det som fag hele skolegangen, uanset de afbræk de eventuelt måtte få i undervisningen ved at rejse med deres forældre på permission til Danmark. Naturligvis måtte undervisningen foregå efter de samme retningslinier, som tidligere er omtalt vedrørende danskundervisningen, altså først grønlandsk som mundtlig fag, og efter at læse- og skrivefærdighed er indøvet på dansk, også som læse- og skrivefag.

Denne ordning ville have mulighed for at underbygge de mere eller mindre gode kundskaber i grønlandsk, som nogle af de dansktalende børn med en vis tilknytning til grønlandsk miljø har ved skolegangens begyndelse, og således sikre, at disse børn ikke går helt tabt som grønlandsksprogede. Man kan ikke for alles vedkommende vente store resultater med det begrænsede timetal, der vil kunne stilles til rådighed, men en vis fortrolighed med det grønlandske sprog er også et positivt udbytte.

Den skolestruktur, som er foreslået tidligere i denne artikel under alternativ I, indebærer, at man stadig måtte have dansktalende og grønlandsktalende parallelklasser de første skoleår, men målet måtte være så hurtigt som muligt i flest mulige fag at blande klasserne, ikke bare af sproglige, men først og fremmest af rent sociale grunde.

Iøvrigt vil det i de kommende år, uanset hvilken ordning man vælger, være en uvurderlig fordel for en harmonisk samfundsudvikling, om man fra skolens side påtager sig de noget modstridende opgaver, ikke bare at prøve at lære børnene korrekt sprog, men også at lægge vægt på at indskærpe børnene sproglig tolerance. En fuldkommen beherskelse af begge sprog på alle områder, skal man nemlig ikke vente hos mange, om overhovedet hos nogen.

Som tidligere nævnt er der i lovudkastet til den nye skolelov opstillet tre alternati-

ver med hensyn til fagkredsen i realskolen. I det ene af dem foreslås grønlandsk gjort til valgfrit fag. Der har allerede vist sig spredte, men kraftige reaktioner mod denne tanke. Grønlænderne, der går ivrigt ind for effektivisering af danskundervisningen, finder, at dette alligevel ville være at gå for vidt. Det sandsynlige resultat af landsrådets indstilling er da også, at det bliver et af de to andre forslag, der vælges.

Først og fremmest af hensyn til de elever, der kommer til at fortsætte med en videreuddannelse i Danmark, hvor forkundskaber i tysk er en betingelse, vil det være det rigtigste at vælge det forslag, som falder sammen med ordningen i Danmark, men som desuden indbefatter grønlandsk som obligatorisk fag. Dette vil gøre en grønlandsk realeksamen mere krævende end en dansk, men det er en af de omkostninger, man må tage med, hvis man vil holde fast ved den særrettighed, det er at være en sproglig minoritet i et moderne samfund.

Et af de perspektiver, der viser sig, hvis grønlandsk mod formodning bliver gjort til valgfrit fag i realskolen, er berørt af folketingsmand Nikolaj Rosing, der selv bestemt tager afstand fra forslaget: „Efter mine erfaringer på realskolen indtil 1958 og de oplysninger, jeg siden har hørt om faget grønlandsk, er jeg bange for at mange elever, der finder grønlandsk for svært og mindre interessant, ikke vælger grønlandsk. For dem, der har valgt fransk og som ved afslutningen af deres uddannelse endelig beslutter sig til at gennemgå læreruddannelsen i Grønland efter den nye lov om læreruddannelsen i Grønland, vil et sådant valg virke som et knæk og det er i stik modsætning til indfrielse af vore forhåbninger om, at den nye seminarieordning vil uddanne grønlandske lærere, som virkelig er kvalificerede til at kunne undervise i faget grønlandsk.“ (Avatak (De unge grønslænderes råd) nr. 1 1965).

Som fastslået af uddannelsesrådet for Grønland er den grønlandske skoles største vanskelighed manglen på kvalificeret arbejdskraft. Alene i byerne regner man med, at der i 1975 efter et foreløbigt skøn vil være behov for 700 lærere, d. v. s. næsten en fordobling af det samlede antal lærere i hele Grønland i dag. En meget betydelig del af dem må skaffes fra Danmark. Det er en udbredt misforståelse, at enhver dansk lærer er kvalificeret til at undervise grønlandske børn i dansk. For at opnå virkelig effektive resultater kræves en ganske speciel pædagogisk indsigt i at undervise i og på dansk som det fremmede sprog, det er for grønlandske børn. Desuden er det en betydelig fordel at have et grundigt kendskab til grønlandsk, for den lærer, der ikke kender elevernes modersmål, har svært ved at forstå de vanskeligheder de har, og baggrunden for de fejl, de gør. Desværre har danske lærere sjældent mere end et yderst elementært kendskab til grønlandsk. Både kvaliteten af undervisningen i grønlandsk og i dansk er således for en stor del afhængig af en kraftig øgning i antallet af tosprogede lærere uddannet ved seminariet i Godthåb. Efter den nye seminarielov

af 1964 skal undervisningssproget være dansk, bortset fra i faget grønlandsk, og uddannelsen skal sidestilles med uddannelsen på seminarier i Danmark.

Hvor mange grønlandere, der har gjort sig en mening om, hvordan de tror, tingene vil udvikle sig i den kommende tid, er ikke godt at vide. Det generelle indtryk er, at folk er præget af stor optimisme med hensyn til, at det grønlandske sprog nok skal bestå. F. eks. har skoledirektør Chr. Berthelsen for nogle år siden, da han endnu var oplysningskonsulent, i artiklen „De grønlandske kulturtraditioner i relation til nutidens oplysningsarbejde“ udtalt som sin overbevisning, at det grønlandske sprog ikke vil forsvinde, når grønlænderne får lært dansk. „Kan danskundervisningen intensiveres, uden at der kommer skår i det grønlandske sprog? – Måske ikke helt, men jeg tror ikke, man skal være bange for, at skårene bliver for store. Sproget forsvinder ikke.“ (Tidsskriftet Grønland, nr. 6, 1960). Det er et spørgsmål, om ikke mange mere eller mindre bevidst sætter sin lid til en ønsketænkning, som let kan vise sig at have været alt andet end velfunderet. Enkelte advarende røster har da også hævet sig i den sidste tid.

Den første mere omfattende reaktion mod tendenserne i den sprogpolitik, der lægges op til fra skolens side, kommer fra Grønlands første politiske parti, Inuitpartiet, der blev stiftet i 1963. Det har på sit program at styrke det grønlandske sprogs stilling, men understreger samtidig, at det går fuldt ind for, at grønlænderne skal kunne tale dansk.

Hvis en kraftig national reaktion først sætter ind efter en længere årrække, kan man risikere at havne i den paradoksale situation, at store dele af befolkningen må sætte sig på skolebænken for at lære det gamle modersmål. Det er et kendt fænomen rundt om i verden, at national bevidsthed kan give sig det udslag. Det skal dog tilføjes, at denne reaktion plejer at være resultatet af tidligere tiders sprogundertrykkelse, og det er der jo ikke tale om her.

Der er i Grønland ikke det ringeste grundlag for at rejse en anklage om undertrykkelse af modersmålet til fordel for dansk, og der kendes derfor heller ikke den bitterhed, som endnu er levende i Norge, Island og Færøerne, hvor vi gennem tiderne har ført en ganske anden sprogpolitik. Man har indset, at en sådan fremgangsmåde ikke er forenelig med demokratiske principper, og man er fuldt klar over, at den mindste antydning af sprogtvang kan medføre konflikter, som ikke er til gavn for nogen af parterne.

Det er i den forbindelse meget vigtigt, at lovforslaget er offentliggjort i så god tid, før afgørelsen skal falde, at alle interesserede har lejlighed til at sætte sig ind i det og fremkomme med deres synspunkter. Det endelige ansvar for den nye skolelov overlades som tidligere nævnt til de folkevalgte repræsentanter i landsrådet, selv om afgørelsen formelt ligger hos folketinget.

Man går også forsigtig til værks. Før den forsøgsordning begyndte, som nu skal gøres til normen, hvis flertallet af forældrene til børnene i de enkelte førsteklaser vil det, var forældrene først blevet orienteret og deres samtykke indhentet.

Endelig er det tilmed så heldigt, at Grønlands nuværende skoledirektør, som redegør for forslaget overfor den grønlandske befolkning, selv er grønlander. Han er da også allerede, højst uretfærdigt, alene blevet gjort til syndebuk fra visse hold vedrørende sprogpolitikken i det nye skolelovsforslag.

Det er et spørgsmål, om man ikke fra dansk side slipper lidt for let og ansvars-løst fra det. Den passive afventende holdning er utvivlsomt en langt større trussel mod det grønlandske sprogs eksistens, end direkte undertrykkelse ville være. Hand-lefrihed forudsætter nu engang en vis afstand fra stoffet, og den kan man ikke vente at finde hos den grønlandske befolkning, som hver dag føler, hvor desperat nød-vendig det er at beherske dansk fuldt ud. Det ville derfor være mere redeligt, om man fra officiel dansk side stillede problemerne og de forskellige mulige løsninger mere klart op.

Når danskere i Grønland på uformelt plan diskuterer det grønlandske sprogs muligheder for at overleve, ser de sjældent så optimistisk på det, som tilfældet er fra grønlandsk side. Det er meget mere almindeligt, at folk giver udtryk for, at de kun regner det for et spørgsmål om forholdsvis kort tid, før det grønlandske sprog vil uddø. Men på samme måde, som det er uhyre sjældent, at der fremsættes direkte ønsker i den retning, så er det næsten lige så usædvanligt, at de negative spådomme kommer til udtryk offentlig. Det er ikke god tone, måske fordi man ikke er fri for at have en anelse om, at den slags udtalelser kunne virke sårende på grønlanderne.

De, der regner med, at de mindre steders befolkning vedblivende vil være en vigtig faktor for bevarelsen af det grønlandske sprog, må være opmærksom på, at be-folkningskoncentrationen fortsætter. Desuden indeholder udkastet til den nye skole-lov en bestemmelse om, at undervisningen indenfor hvert skoledistrikt centraliseres senest ved udgangen af det 5. skoleår i en eller flere centralskoler, hvortil der er knyttet skolehjem. Udstedsbørnene vil altså i fremtiden få langt bedre undervisning i dansk, og de vil desuden få lejlighed til at komme i nærmere kontakt med det danske sprogmiljø, som findes i byerne, og som er af meget stor betydning for til-egnelsen af danskkundskaber.

Blandt de yderst få danskere, der har taget problemet dansk-grønlandsk sprog op til debat, må nævnes daværende skoledirektør Mikael Gam med artiklen „Det dan-ske sprogs stilling i den fremtidige undervisning i Grønland“ (tidsskriftet Grønland nr. 4 1960), og pastor Mads Lidegaard med artiklen „Kan grønlandsk bevares – og hvordan?“ (tidsskriftet Grønland nr. 2 1963). Begge konkluderer optimistisk med hensyn til det grønlandske sprogs fremtid, den første på grundlag af den gamle

skolelov af 1950, den anden udtrykkelig kun med den nye skolelov i tankerne, som går ind for udvidet danskundervisning til alle. Lidegård argumenterer med, at hvis alle var tosprogede, ville der ingen problemer være.

Problemet er foreløbig at lære alle børn hjemmehørende i Grønland begge sprog. Den metode, der er valgt i lovudkastet til den nye lov om skolevæsenet i Grønland, synes ikke at være den mest hensigtsmæssige, når det på længere sigt også gælder om at betrygge det grønlandske sprogs stilling.

En skoleordning, der ikke giver plads til det grønlandske sprog side om side med dansk fra første til sidste skoledag, og som gør det til en mere eller mindre frivillig sag, om man overhovedet vil modtage undervisning i grønlandsk, er der al mulig grund til at tro, vil resultere i en udvikling, hvor grønlandsk stadig er på vigende front, også udenfor skolen.

Grønlandske forældre synes villige til at gå meget langt, for at deres børn skal få lært ordentlig dansk, også selv om det skal ske på bekostning af grønlandskundervisningen. Men dette behøver ikke at være ensbetydende med, at de samtidig godtager, at det grønlandske sprog overalt trænges i baggrunden. Skolen sidder imidlertid i en nøglestilling i det grønlandske samfund og kan komme til at lede udviklingen ind på dette spor.

Målsætning og planlægning er som kendt løsenet indenfor alle områder af grønlandspolitikken i dag. Hvad sprogpolitikken angår, mangler der klare linier. Men før de kan drages for alvor, må man være sikker på, om de nu også er udtryk for den grønlandske befolknings ønsker. Hvis den antagelse viser sig at holde stik, at grønlænderne er stærkt positivt motiveret til at lære dansk, samtidig med at det grønlandske sprog er værdsat, må forholdene også i skolen lægges til rette derefter.